

[א] רש"י ד"ה המרכסות בתבואה ששורין בו' – ורמב"ם פי' שמהלכות עליהן לדרכם, כמו והרכסים לבקעה, וכ"ה בירושלמי תני בדישו ולא בדרכו.

אור אליהו

אחד אומר במנה ושנים אומרים במאתים, אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה - בטל יחיד במיעוטו. אחד אומר במנה, ואחד אומר בעשרים⁴⁰³, ואחד אומר בשלשים⁴⁰⁴ - נדון במנה כו' מאן דאמר נדון במנה, מילתא מציעתא". וכתב הרמב"ם (מלוה ולוה כב, יד) וז"ל "אחד אומר במנה ואחד אומר בשמונים ואחד אומר במאה ועשרים נדון במאה. אחד אומר במאה ואחד אומר תשעים ואחד אומר מאה ושלשים נדון במאה ועשרה ועל דרך זו שמין ביניהן", והיינו שמוסיפים היתר (מאה ועשרים) עם הפחות (שמונים) ונותן החצי (מאה), וכן

בק"י, ועל דרך זו שמין ביניהם לעולם" עכ"ל. אמנם הרשב"ם (ב"ב קז ע"א ד"ה מילתא מציעתא) פירש באופן אחר וז"ל (שהוא סברת מאן דאמר שנידון במנה כנ"ל) "מילתא מציעתא - דבר השווה הכרע בין שניהם, הוסיף ה' על הממעיט ופוחת חמשה מן המרבה, ובדין הוא דתידון כוותיה במנה, דהא תרויהו של שלשים ושל מנה מודו דשוה מנה, ונראה בעיני דהוא הדין אם אמר בכ"ח סלעים דלא הוי מציעתא כל כך" עכ"ל. ומבואר דעת הרשב"ם שמאן דאמר במנה, משום שיש רוב דעות שהקרקע שוה לפחות מנה ומי שאומר שמונים הוא במיעוט, ולכן כתב שגם אם השלישי אמר כ"ח סלעים (היינו ק"ב זוז) גם כן נידון במנה, אבל לרמב"ם ככהאי גוונא ידון בצ"ו זוז (שמוסיף לשמונים זוז ק"ב והחצי הוא צ"ו), ואולי זה הטעם שהרמב"ם הוסיף על דברי הגמ' את הדוגמא אחד אומר בתשעים אחד אומר במאה ואחד אומר במאה שלשים לאפוקי מסברת הרשב"ם.

406. וכן פירש הראב"ד על הרמב"ם (המובא בסמוך)

407. מלשון הריטב"א כאן.

והרשב"א כתבו שיש קשר בין הסוגיא כאן "משמנין ביניהם" לנידון של שומא. וז"ל המ"מ זכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דכן הדין בכיוצא בזה במי שאמר כדשיימי בי תלתא, אי נמי דפסק לפי דמים שמוכרין בעיר וכל כיוצא בזה בכלול משמנין ביניהן, ושנו בתוספתא (ב"מ פ"ו, ה"ז) לענין הפוסק על הפירות הנותן מעות לחבירו ליתן לו פירות בגורן חייב להעמיד לו כשער הבינוני אי זהו שער בינוני היו מהלכות משמונה מתשע מעשר נותן לו מתשע ע"כ" עכ"ל רבינו.

403. היינו עשרים סלעים שהם שמונים זוז.

404. היינו שלשים סלעים שהם מאה ועשרים זוז.

405. וכדברי הרמב"ם פסק השו"ע (חו"מ קג, ב) וז"ל "אחד אומר במנה, ואחד אומר בשמונים, ואחד אומר בק"כ, נידון בק', מפני שאנו ממצעים מה שיש בין המועט למרובה, ומוסיפין על המועט המחצית, וגורעין מהמרובה המחצית, וכיון שבין האומר שמונים לאומר ק"כ יש ארבעים, כשאתה מוסיף על המועט המחצית, וגורעין מהמרובה המחצית, נמצא שהוא נידון במאה. ולפי זה אם אחד אומר במנה, ואחד אומר בצ', ואחד אומר בק"ל, נידון

צב ע"א

[א] רש"י ד"ה ת"ק ל"ל בו' – אבל הרא"ש מפרש להיפך וכשיטתו שפסק בכולהו כחכמים, וכ"ד הר"ף ורמב"ם שהשמיטו להני מימרי דרב אסי.

אור אליהו

דת"ק אית ליה דאיסי וחכמים לית להו דאיסי, וז"ל הרא"ש "ונראה לפרש דתנא קמא אית ליה הך דאיסי, דכי היכי דשרי לאכול יותר על שכרו הכי נמי מיקל ומתיר לאכול לעושיין בסעודתן. ופועל משמע כל מי שרוצה לפעול אפילו בסעודתו. ור' אלעזר אומר לא יאכל פועל יותר על שכרו וכל שכן אם אין גתנין לו שכר דלא יאכל כלום. וחכמים מתירין שיאכל פועל יותר על שכרו אבל אם אינו נוטל שכר לא יאכל דלית לן דאיסי. ורב אשי נמי לא קאמר אלא ודלמא בעושיין בסעודתן וקבל מה שאמר ליה רב כהנא אפילו הכי ניחא ליה לאיניש וכו'" עכ"ל. והא דפירש הרא"ש להיפך דחכמים לית להו דאיסי - הולך הרא"ש בזה כשיטתו שפסק בכולהו כחכמים כלומר, בכל מקום שיש מחלוקת בין סתם משנה (דהיינו ת"ק) לבין חכמים פוסק הרא"ש הלכה כחכמים, וז"ל הרא"ש (שם סי' יא) "והלכה כחכמים ולא כסתמא דרישא. דאשכחן כמה סתמי דיחידאי אינון כדאמרין סתם מתני' רבי מאיר. אבל לשון חכמים כולל רבים" עכ"ל. והיינו, כיון דקי"ל דלית הלכתא כאיסי (כמו שאמר רב, דאם כן לא

שמחלכות הפרות עליהן כלומר, על התבואה, לדרכם. ולשון מרכסות הוא כמו שמצינו בלשון הפס' "והַרְכְּסִים לְבַקְעָה" (ישעיה מ, ד), כלומר, שפרות שהילכו לדרכם בשדה (לא לצורך עבודה) ופגעו ברכס (הר או גבעה) והוצרכו לילך בדרך אחרת, ובדרכם הילכו על התבואה ודשו אותה - אינו עובר בדישה זו בכל תחסום⁴⁰⁸. וז"ל הרמב"ם (שכירות יג, ד) "ופרות המהלכות על התבואה, לפי שירט להן הדרך, אינו עובר עליהן משום בל תחסום" עכ"ל. וכן הוא בירושלמי (תרומות פ"ט, ה"א) "תני בדישו ולא בדרכו"⁴⁰⁹410.

[א] בגמ' "איבעית אימא איכא בינייהו דרב, דאמר רב מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא, וכתוב בה איסי בן יהודה אומר כי תבא בכרם רעך - בביאת כל אדם הכתוב מדבר". ופרש"י ד"ה ת"ק לית ליה דאיסי וז"ל "תנא קמא לית ליה דאיסי - דהא אוכל פועל קתני, ורבנן בתראי אית להו דאיסי, והכי קאמר וחכמים מתירין לאכול יותר על שכרו, דהא לאו שכיר נמי אכיל" עכ"ל.

אבל הרא"ש (כאן סי' יב) מפרש להיפך,

⁴⁰⁸ "אף בדורכו".

⁴¹⁰ וכ"כ הרמב"ן כאן וז"ל "ובירושלמי בפ"ט דתרומות תניא בדישו ולא בדרכו, ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו בדרכו, ונראה שזהו מרכסות שבכאן והיינו דרכו כדברי ה"ר משה הספרדי ז"ל" עכ"ל. ולהלכה מרן השו"ע (חור"מ שלה, ח) פסק כדברי הרמב"ם, והרמ"א שם הביא את דעת הטור (שם יב) שפסק כרש"י.

⁴⁰⁸ וז"ל הריטב"א כאן "ויש שפירש מרכסות מלשון והרכסים לבקעה, שלא נתנום לדוש אלא שהם עקמו דרכם והלכו אל התבואה, ובכי הא רשאי לחסום, דשור בדישו אמר רחמנא".

⁴⁰⁹ לפנינו בירושלמי הגירסא "ולא בדורכו", אך גירסת הרמב"ן והריטב"א (כאן) "בדרכו", וכן הוא בפירושו הר"ש סוילאז בירושלמי (שם), וזו היא דעת ת"ק בבביתא, אך דעת רבי אליעזר בן יעקב